

ISSN 1563-0223 • Индекс 75878; 25878

ӘЛ-ФАРАБИ атындағы ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ КАЗАХСКИЙ НАЦИОНАЛЬНЫЙ УНИВЕРСИТЕТ имени АЛЬ-ФАРАБИ AL-FARABI KAZAKH NATIONAL UNIVERSITY

ХАБАРШЫ

ФИЛОЛОГИЯ СЕРИЯСЫ

ВЕСТНИК

СЕРИЯ ФИЛОЛОГИЧЕСКАЯ

BULLETIN

PHILOLOGY SERIES

2(160) 2016

<i>Ерназарова З.Ш.</i> Етістіктің шақ категориясы: семантика-когнитивтік талдау	120
<i>Ешметова Б.Б., Есімбекова Н.Е.</i> Түркі халықтары дүниетанымында «әйел» бейнесінің өзіндік ерекшеліктері	126
<i>Исаева Ж.</i> Шерхан Мұртаза шығармаларының тілі	132
<i>Itzhanova N.B.</i> The verbal aggression in modern media	136
<i>Kazmagambetova A.S., Kaldybayeva B.M., Koishybayeva G.S.</i> Transmission and proemes in the literature works	140
<i>Қарабаева Х.Ә.</i> Адам аттарының терминденуі	144
<i>Karagoishieva D.A., Zhanabekova M.Zh., Aitmukhanbetova A.S.</i> Investigation of the pitch accent of declarative statements of the kazakh language (on the basis of praat programme)	148
<i>Куркебаев К.К.</i> Қазақ пен алтай тілі лексикасының тарихи сабақтастығы	154
<i>Madiyeva D.B., Shakenova V.B., Dossanova A.M., Bakirova S.</i> The problems of borrowings in the professional lexis	160
<i>Мамедова С.И.</i> О происхождении этрусков	166
<i>Сансылбаева С.К.</i> К вопросу о национально-культурной специфике фразеологии: казахского и русского языков	172
<i>Сағындықұлы Б., Құлжанова Б.Р.</i> Түркі тілдеріндегі табыс септік жалғауларының формалары қалай пайда болған?	176
<i>Сарбасов Б.С.</i> Қазақ фольклорындағы бөрі бейнесі	182

3-бөлім Раздел 3
Тіл мен әдебиетті Методика преподавания
оқытудың әдістемесі языка и литературы

<i>Abdulina A.</i> Methods of teaching elective courses in the Al-Farabi Kazakh National University	188
<i>Ақимбекова Г., Байелі Ә.</i> Кәсіби қазақ тілін оқытудағы бинарлы сабақтың ролі	192
<i>Aliakbarova A.T., Rskeldieva D.B., Utemgalieva N.A.,</i> The role of nonverbal means of communication in teaching english	198
<i>Аманбаева Ю.К.</i> Обучение студентов созданию первых научных работ	202
<i>Баймуратова Э.С., Артықова Е.О.</i> Заманауи әдістемелік технологияны қолдана отырып шет тілін оқытудың маңыздылығы	208
<i>Бисенғали З.-Ғ.Қ.</i> Жаңа инновациялық тәсілдерді жырғаулар көркемдік әлемін оқытуда қолдану	214
<i>Doganay Y., Guvercin S.</i> Teachers call for efficient classroom management	222
<i>Жаңабекова М.А., Карагойишьева Д.А., Мақатаева Ш.М.</i> Кәсіби білім берудегі электронды оқу басылымдардың маңызы	228
<i>Жусанбаева А.Т.</i> Алгоритм структурно-смыслового анализа текста	234
<i>Жусанбаева С.Б.</i> Дидактикалық көпөлшемді технологияны қазақ тілін оқытуда қолдану	240

ҚАЗАҚ ФОЛЬКЛОРЫНДАҒЫ БӨРІ БЕЙНЕСІ

Әлем халықтарының фольклорына ортақ бейнелер қатарына көк бөрі, көкжал арлан қасқыр да жатады. Жалпы, ежелгі түркі әдеби-мәдени мұраларында фольклорлық мифология ұшқындары мол кездеседі. Түркі халықтары әдебиеттеріндегі «көк бөрі» хикаялары – мифологиялық наным-сенімнің айшығы. Академик С.Қасқабасов: «Миф ежелгі жанр ғана емес, оның үстіне аса күрделі жанр» [1], – деп жазады.

Мына мифтегі оқиға желісі де көңіл аударарлық: «Рум ертегілерінде Ромул мен Реманы қаншық қасқыр, Рүстемді жолбарыс емізіп, самұрық құс асырайды. Бұл аңыз түркі тайшаларында Ғұн (Мөде) заманынан бар. Мөде өзінің екі қызына даладан орда салып, олар қасқырмен будандасады. «Содан Шин (Ашина) түріктері тараған екен», – дейтін аңыз бар. Енді бірде суға тастаған баланы Бөрте шене (қасқыр) асырап, Ашина елі содан тарапты делінеді. Бомын қаған әскерінің туындағы белгі қасқыр суреті болған. «Оғызнамада» Оғыз қаған әскерін көк бөрі басқарып отыратын болған. Шене-бөрі, содан Шона, Шора, Гүлбаршын, Үйсін, Байсын, Үлекшин сөздері шығады. Мұндағы қасқыр – тотем [2, 234]. Бұдан бөрі тотемінің әлемдік фольклордан өзіндік орын алып қана қоймай, типтік сюжетке айналғандығын аңғарамыз.

Ашинаға қатысты болып келетін мифтер мен аңыздар әртүрлі нұсқада көп айтылғандағына қарамастан, бұдан да көп, алайда, барлығының тарихи негізі бір арнаға тоғысады. Кезінде Шәкәрім қажы да өз шежіресінде Ергенекон, Бөртечине жөніндегі мифтер мен аңыздарға талдау жасап, өзінің көзқарасын білдіреді. Салыстырмалы дерек көздеріне сүйене отырып, түркі халықтары арасында айтылатын бөріге қатысты мифтердің көпшілігі Түркі қағанатына дейін туып қалыптасқан деген тұжырымға тиянақтаймыз. Жоғарыда анықталған Бөрте-чиноның өмір сүрген кезеңі мен мысалға алынған мифтердің оқиға желісі бір мезгілде сәйкес келуі тарихи шындықтың сол кезеңде түйісетіндігін көрсетеді.

Аталған мифтерді саралай келгенде, қасқыр (бөріге) қатысты мифтердің арғы дәуірлерде пайда болып, Түркі қағанатының құрылу қарсаңында түрлене түскендігін байқауға болады. Түркі халықтарының тотемі – Ашина – көк бөрі жайындағы миф-

нен құдіретті дүниеде еш нәрсе жоқ», – деп кейінгі бізге үлгі-өнеге қалдырыпты.

Бөрі символикасы ата-бабаларымыздың дүниесі, әлем, жаратылыс туралы дүниетанымынан бастау алып, ерлік пен қайсарлық, бірсөзділік пен адалдық тәрізді қасиеттерді дәріптеуге мүмкіндік береді. Анығырақ айтқанда, бөрі ер

адамның, халық қаһарманының символы болып табылады.

Жалпы алғанда, қазақ фольклорында бөрі мифтік әңгімелермен қатар көркем туындылардың да кейіпкері болып табылатын, халықтың ежелгі наным-сенімін танытатын, жан-жақты сомдалған күрделі тұлға.

Әдебиеттер

- 1 Қасқабасов С. Қазақтың халық прозасы. – Алматы: Ғылым, 1984. – 128 б. – Б.82.
- 2 Қазақтың мифтік әңгімелері. – Алматы: Ғылым, 2002. – 320 б. – Б.234.
- 3 Уәлиханов Ш.Ш. Қазақтардағы шамандықтың қалдығы. – Алматы: Жазушы, 1985. – 560 б. – Б. 26.
- 4 Марғұлан Ә. Ежелгі жыр, аңыздар. – Алматы: Жазушы, 1985. – 368 б. – Б.44.
- 5 Аронұлы С. Ақық. Толғаулар, сын-сықақтар, айтыстар. – Алматы: Жазушы, 1975. – 140 б. – Б. 13.
- 6 Батырлар жыры. Т. I. – Алматы: Жазушы, 1986. – 264 б. – Б.284.
- 7 Досмұхамедұлы Х. Исатай-Махамбет. – Алматы, 1991. – 256 б. – Б. 225.
- 8 Абылқасимов Б.Ш. Жанр толғау в казахской устной поэзии. – Алматы: Наука, 1984. – 120 с. – С. 84.

References

- 1 Qasqabasov S. Qazaqtyn khalyq prozasy. – Almaty: Gylым, 1984. – 128 b. – B.82.
- 2 Qazaqtyn miflik әngimcleri. – Almaty: Galым, 2002. – 320 b. – B. 234.
- 3 Ualikhanov Sh.Sh. Qazaqtardagy shamandyqtyn qaldygy. – Almaty: Zhazushy, 1985. – 560 b. – B. 26.
- 4 Margulan A. Ezhelgi zhyr, anyzdar. – Almaty: Zhazushy, 1985. – 368 b. – B.44.
- 5 Aronuly S. Aqyq. Tolgaular, syn-syqaqtar, aitystar. – Almaty: Zhazushy 1975. – 140 b. – B. 13.
- 6 Batyrlar zhyry. T. I. – Almaty: Zhazushy, 1986. – 264 b. – B.284.
- 7 Dosmykhameduly Kh. Isatai-Makhambet. – Almaty, 1991. – 256 b. – B. 225.
- 8 Abylkasimov B.Sh. Zhanr tolgau v kazakskoi ustnoi poezzii. – Almaty: Nauka, 1984. – 120 s. – S. 84.